Hortikulturno društvo u Zagrebu – osnutak, djelovanje i doprinos struci

PETRA PEREKOVIĆ*, MONIKA KAMENEČKI

[1] Sveučilište u Zagrebu Agronomski fakultet, Odsjek za hortikulturu i krajobraznu arhitekturu, Svetošimunska 25, HR – 10000 Zagreb, Hrvatska

***Autor za dopisivanje / corresponding author:** pperekovic@agr.hr

Tip članka / article type: stručno priopćenje / professional communication
Povijest članka / article history: primljeno /received: 19.03.2021., prihvaćeno /accepted: 02.05.2021.
URL: https://doi.org/10.46232/glashbod.9.1.3

Pereković, P., Kamenečki, M. (2021): Hortikulturno društvo u Zagrebu – osnutak, djelovanje i doprinos struci. Glas. Hrvat. bot. druš. 9(1): 16-37.

Sažetak

Ovaj rad dokumentira događaje, osobe i djela Hortikulturnog društva u Zagrebu kao glavnog promicatelja hortikulture i vrtne arhitekture na početku 20. stoljeća. Opisan je opći stručni i privredni kontekst u kojemu je Društvo djelovalo te ishodišta njegova formiranja i rada. Podaci se temelje na proučavanju povijesne građe s početka 20. stoljeća, u prvom redu službenih spisa, glasila i stručnih časopisa te druge građe koja dokumentira ili opisuje događaje i sudionike u zadanom vremenskom okviru od osnivanja Društva 1932. do 1940. kada mijenja ime i prestaje aktivno djelovati uslijed ratnih zbivanja. Rezultati istraživanja pokazuju da su promicatelji hortikulture i vrtne arhitekture bili stručnjaci prirodnih i biotehničkih struka, uglavnom botaničari i agronomi – vrtlari, te vrtni arhitekti školovani u inozemstvu. Glavni promicatelji struke bili su okupljeni u Hortikulturnom društvu u Zagrebu koje je bilo prvo takvo društvo na teritoriju Kraljevine Jugoslavije te na čijim su temeljima nastala društva posvećena razvoju hortikulture u sljedećim razdobljima. Društvo je u svome širokom spektru djelovanja poseban doprinos dalo organizaciji i poboljšanju edukacije te na općem profesionalnom nivou – popularizaciji struke u javnosti, ugrađivanju struke u zakonodavni sistem te razvijanju opće svijesti o hortikulturi i vrtnoj arhitekturi. Poseban doprinos Društvu dali su svojim djelovanjem Vale Vouk, po struci botaničar i najveći zagovornik osnivanja Društva te njegovi prvi predsjednik, zatim Zdravko Arnold, prvi docent hortikulture u tadašnjoj državi, te Ciril Jeglič, jedan od prvih krajobraznih arhitekata koji je djelovao na ovim prostorima.

Keywords: hortikultura, Hortikulturno društvo, vrtlarstvo, vrtna arhitektura

Pereković, P., Kamenečki, M. (2021): Horticultural Society in Zagreb – foundation, activity and contribution to profession. Glas. Hrvat. bot. druš. 9(1): 16-37.

Abstract

This article documents main events, persons and acts of the Horticultural Society in Zagreb as the foremost promoter of horticulture and garden architecture at the beginning of the 20th century. The general professional and economic context in which the Society operated at the time is described together with the starting points for establishing the Society and its activities. The information in the article arise from the study of historical material from the beginning of the 20th century, primarily official documents, journals and magazines, and other material that documents or describes events and protagonist in a given time frame. The results show that the promoters of horticulture and garden architecture were experts in natural and biotechnical professions, mainly botanists and agronomists - gardeners, but also garden architects educated abroad. The main initiators and promoters of the profession were gathered in the Horticultural Society in Zagreb, which was the first such society in the territory of the then Kingdom of Yugoslavia, on the basis of which other societies dedicated to the development of horticulture in the following periods were formed. In its wide range of activities, the Society has made a special contribution to the organization of education at higher and secondary level and general professional promotion of the profession - popularization of the profession in public, embedding the profession in the legislative system and developing general awareness of the culture of garden design and other open urban spaces. Vale Vouk, a botanist by profession and the greatest advocate of founding the Society, Zdravko Arnold, the first assistant professor of horticulture in the country at the time, and Ciril Jeglič, one of the first landscape architects in the country, by their actions have especially contributed to the Society.

Keywords: garden architecture, gardening, Horticultural Society, horticulture

Uvod

Ukorak s općim razvojem obrazovanja i privrede tijekom 20. stoljeća, razvijalo se i samo vrtlarstvo u svim svojim granama koje su se ujedno i sve više specijalizirale. Opći društveno-politički kontekst početka 20. stoljeća poticao je promišljanje o vrtlarstvu kao važnoj grani privrede, obrazovanja i znanosti. Ipak, vrtlarstvo tada, kako u obrazovnom tako i u privrednom smislu, nije bilo zadovoljavajuće razvijeno, posebice u području ukrasnog vrtlarstva, odnosno hortikulture, i vrtne (danas krajobrazne) arhitekture. Nedostatna je domaća dendrološka proizvodnja i s time je povezan veliki udio uvoza vrtlarskih proizvoda iz inozemstva, osobito ukrasnog bilja i cvijeća. Zadatke projektiranja, uređenja i održavanja otvorenih prostora obično su preuzimali inozemni vrtlarski stručnjaci i vrtni arhitekti, posebice za najznačajnije gradske prostore. Na loše opće stanje struke ukazuju mnogi tadašnji suvremenici (Jellachich 1934, Vouk 1934a, Vouk 1934b, Pirnat 1935), a razlog takvog stanja prvenstveno nalaze u nedostatku odgovarajućeg srednjoškolskog i visokoškolskog obrazovanja odnosno stručnjaka iz područja hortikulture. Tako o struci govori i Arnold 1935., na „habitacijskom“ (nastupnom) predavanju pod nazivom „Vrtlarstvo kao grana poljoprivrede i njegova ekonomska važnost“, održanom na Gospodarsko-šumarskom fakultetu u Zagrebu. Arnold govori kako cvjećarstvo i tadašnji rasadnici ukrasnog bilja nemaju dostatnu proizvodnju količinom niti kvalitetom (dominira uvoz nad vlastitom proizvodnjom), sjemenarstvo je ograničeno na uvoz i preprodaju stranog sjemenskog materijala dok vrtnu arhitekturu smatra strukom koja je tek u začecima razvoja u tadašnjoj državi (Pirnat 1935). Takvom stanju izrazito pridonosi i opći društveno politički kontekst ondašnjeg vremena. Naime, raspad Austrougarske monarhije značio je i izostanak vrtlarskih škola na čitavom teritoriju tadašnje novonastale države - Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (od 1929. Kraljevine Jugoslavije).

U tom smislu, s jedne strane, odgovarajuće školovanje u području vrtlarstva, hortikulture i vrtne arhitekture nije postojalo u domaćim okvirima, a s druge strane, potrebe za tom vrstom stručnjaka rasle su zbog sve većeg društvenog interesa za uzgajanje biljaka i uređenje parkova, trgova i ulica te privatnih vrtova. Tada je to bio odraz trenda nove građanske kulture koji se prenosio iz Beča, Budimpešte, Pariza i drugih svjetskih metropola u domaće gradove. U tom periodu „ukrasno vrtlarstvo" (ranije zvano i „umjetno vrtlarstvo") dobiva i novi naziv – „hortikultura" kao nastojanje specijalizacije vrtlarstva u zadacima struka i u obrazovnom smislu, što je bio trend i u zemljama u okruženju (Austrija, Nizozemska, Njemačka i dr.). Jeglič (1957) objašnjava kako se tridesetih godina 20. stoljeća koristi naziv „hortikultura" ne kao pokušaj uvođenja dekorativnog imena istog značenja za vrtlarstvo, već da se novim imenom obilježi novi pojam. On je trebao, kako navodi, naglasiti specifične zadatke hortikulturnog stručnjaka kao i stručnjaka vrtne (danas krajobrazne) arhitekture.

Krajem 19. i početkom 20. stoljeća stvaraju se uvjeti za razvoj Zagreba, kao i drugih većih gradova tadašnje države, kao modernih urbanih centara. Tada već postoji kultura uređivanja otvorenih površina poput parkova, šetališta, vrtova i drugih nasada te su, primjerice, u Zagrebu tada već uređeni park Maksimir, Zrinjevac, Strossmayerovo i Vrazovo šetalište, biskupski perivoj Ribnjak, vrtovi Schonbach i Pongratz, vrt biskupa Alagovića i drugi. Također, za neke parkove, ucrtane u tadašnje urbanističke planove grada, tek se predviđa uređenje. Određena proizvodnja biljaka također je prisutna. Prvi veći rasadnik („biljevište") u Zagrebu podigao je gradski vrtlar Josip Peklar 1885., jer se na to obavezao ugovorom s gradom, a u njemu je, prema gradskim spisima iz 1887., raslo 100 000 primjeraka drveća, grmlja i drugih biljaka, među kojima su bili najbrojniji kesteni i ruže (Helman 1994). Također, poznato je kako početkom 20. st. djeluju u Zagrebu i drugi vrtlarski obrti te vrtlarije koji se bave širokim spektrom vrtlarskih djelatnosti. Tako se u razdoblju između 1926. i 1929. u časopisu „Uzorni vrtlar i gospodar", te od 1934. do 1939. u časopisu „Naš vrt" spominju: Vrtlarija vlasnice M. Triner (osnovna djelatnost kakteje i sukulenti); Vrtlarstvo vlasnika J. Jellachicha (Gračanska cesta); „ŠUMA – ZAGREB" (voćno, šumsko i ukrasno sjeme i sadnice, vl. F. Jenko, Boškovićeva 33); rasadnik „Stupnik" (upravitelj M. Dorčić); „Perenvrt" (specijalizirani rasadnik za perene i drugo ukrasno bilje, vl. S. i P. Ungar, Vlaška 85). Poznata je Velevrtlarija i rasadnik pod nazivom „Jankomir dd." u čijem se opisu djelatnosti navodi uređenje parkova i vrtova te održavanje; uređenje grobova i arkada; prodaja voćki, ruža, konifera, zimzelenog bilja, ukrasnog bilja i drveća, penjačica, živica (Stenjevac, upravitelj I. Sever). U to vrijeme, osnovan je i rasadnik fakultetskog dobra Gospodarsko-šumarskog fakulteta u Maksimiru te djeluje i Gradska vrtlarija (Cvjetna cesta 1). U Zagrebu su poznata i dva obrta koja su se bavila oblikovanjem krajobraza, tada nazivanim „vrtna arhitektura": ured V. Belšana (izrađuje „osnove za moderne parkove – javne i privatne i kućne vrtove", Vrapče donje 10) i ured P. Ungara („uređenje i preuređenje kućnih vrtova"; Vlaška 85) te su prisutne trgovine cvijećem i sjemenjem, primjerice „I. Svoboda" (Ilica 37), „K. Kobilica" (Duga ul. 12), „I. Kafka" (Preradovićeva 8), „Seko" (Bakačeva 3), „Ella Kaiser – Herzmansky" (Marovska ul. 10).

Za oblikovanje i održavanje parkova i drugih gradskih nasada u Zagrebu (kao i u drugim gradovima Hrvatske) bili su angažirani vrtlari obrtnici (za privatne vrtove i perivoje) te biskupski vrtlari (za parkove i nasade biskupije). U većim gradovima postojali su gradski vrtlari (također obrtnici) koje su zapošljavale gradske uprave radi održavanja i uređivanja javnih parkova i nasada grada, za čije se zaposlenje, primjerice u Zagrebu, raspisivao natječaj. Tako su krajem 19. i početkom 20. stoljeća kao zagrebački gradski vrtlari djelovali Antun Luks (od 1870.), Josip Peklar iz Maribora (od 1878. do 1892.) te Franjo Jeržabek iz Okna u Galiciji (od 1893.). Drugi obrtnici vrtlari u gradu bili su i Viteslav Durchanek iz Češke (od 1905. – 1923. nadvrtlar Botaničkog vrta tadašnjeg Mudroslovnog fakulteta u Zagrebu), Antun Gumhalter, Josip Kohouček (nadvrtlar baruna Lj. Vranyczanyja te od 1913. – 1946. nadvrtlar Botaničkog vrta Mudroslovnog

Slika 1. Oglasi nabave i prodaje biljaka te potražnje i zapošljavanja vrtlara u časopisu „Uzorni vrtlar“ s početka 20. stoljeća.

fakulteta u Zagrebu), August Holletschek, Josip Kalina, Ivan Lucha, H. Boeltahl, Hinko Wilhelm (vlasnik vrtlarije u Zagrebu) i drugi. Ipak, domaća proizvodnja bilja, kao i djelovanje vrtlara, smatralo se nedostatnim novonastalim potrebama.

Iz tih razloga i sama gradska tijela potiču bolju organizaciju i reforme vrtlarskog djelovanja. Primjerice, pri gradskoj upravi u Zagrebu se 1891. osniva „Odbor za vrtljarstvo“ koji je pratio i usmjeravao vrtlarske projekte i stručna pitanja iz područja vrtlarstva te čijom se inicijativom osniva prva gradska vrtlarija u okviru gradskog građevnog ureda (Knežević 1996). Provodi se i anketa o vrtlarskoj službi grada održana u zagrebačkom načelstvu koja je ukazala na to da je potrebna reorganizacija vrtlarske službe (Anonimus 1, 1932). Djelovao je u Zagrebu i „Odbor za ispitivanje osnova za uređenje parka na Tuškancu i na Josipovcu“, osnovan 1890. kao reakcija na apel stanara Josipovca da se stara groblja preurede u parkovne površine (Knežević 2003). Godine 1929. utemeljeno je i „Društvo za poljepšavanje grada Zagreba“ koje je okupljalo javne djelatnike i stručnjake koji su predlagali uređenje, unaprjeđenje i očuvanje kulturno-umjetničkih vrijednosti grada a kao strukovno-obrtnička udruženje djeluje „Zadruga umjetno - vrtlarskih obrtnika za Hrvatsku i Slavoniju u Zagrebu“ čiji je rad bio usmjeren na „staleška“ odnosno obrtnička pitanja i pravni status vrtlara. Grad brine i za vlastite stručnjake pa tako primjerice gradskog vrtlara Josipa Peklara šalje na studijsko putovanje u Austriju i Njemačku da proučava napredak u polju „umjetnog vrtlarstva“ (Helman 1994).

Nezadovoljstvo strukturom vlastitog stručnog kadra, kao i nezadovoljstvo domaćom proizvodnjom, čitljivo je i iz odluka gradske uprave kod uređenja najznačajnijih otvorenih površina grada. Tako je, primjerice, za projektiranje zagrebačkog Zrinjevca angažiran vrtni arhitekt Rudolph Siebeck, ravnatelj javnih gradskih parkova i nasada u Beču (Knežević 1996) a za uređenje i sadnju drvoreda na Zrinjevcu gradska je uprava iz Trsta naručila 300 platana i 110 „okruglih“ akacija koje su 1872. dopremljene iz Udina (dio stabala posađen je na Zrinjevcu, a preostali dio u drugim dijelovima grada, poput Tuškanca i parka Grič). Poznata je nabava i „stranog cvijeća“ (azaleja i rododendrona) iz Belgije za uređenje Akademičkog trga u Zagrebu 1883. (Knežević 1996). U vrtlarskim časopisima s početka 20. stoljeća zamjetan je i veliki broj oglasa s potražnjom ili prodajom sadnica biljaka. Primjerice, 1929. Gradska vrtlarija u Zagrebu potražuje 250 sadnica vrsta *Acer platanoides i Acer dasycarpum* te potražnju oglašava u časopisu „Uzorni vrtlar“, br. 2 iz 1929. godine. Domaći stručni časopisi „Uzorni vrtlar“ i „Uzorni vrtlar i gospodar“ oglašavaju zaposlenja u području vrtlarstva. Oglasni dio uvelike čine ponude stranih vrtlara za zaposlenjem u našoj zemlji, ali i veliki broj oglasa građanstva te javnih službi koje potražuju vrtlara. Raspon poslova koji se u tu svrhu traže ili nude je raznolik: „izrađuje

planove i osniva nove parkove“, „uređenje parkova“, „održavanje parkova“, „uzgajanje cvijeća“, „za cvijeće i povrće“, „uzgoj cvijeća i ukrasnog bilja“, „voćarstvo i pčelarstvo“, „uzdržavanje parkova, umjetničkih nasada i rad u stakleniku“, „vješt u uzgoju povrća, obrađivanju niskog voća te kulturi cvijeća“. Također, u istim časopisima oglašava se velik broj stranih rasadnika nudeći svoje prodajne cjenike (Sl. 1). Vezano na to, Vouk (1935) se poziva na podatke „Zavoda za spoljnu trgovinu“ za godinu 1932. i 1933., koji govore o prosječnom iznosu od 4 – 5 milijuna dinara samo za uvoz hortikulturne robe. Vouk napominje i kako *„...milijuni dinara naših idu godimice u inostranstvo, poglavito Italiju, Holandiju i Njemačku za onu robu, koju bismo mogli uzgajati u našoj bogodanoj domovini, koja obiluje podnebljem svake vrste, podesnim za najrazličitije kulture.“* (Vouk 1934a).

Povoljne prilike za promjenu takvog stanja i unaprjeđenje struke uvjetovale su dva različita, ali ipak povezana događanja. Grad Zagreb se intenzivno gradi, šireći svoje trgovačke i industrijske potencijale. U urbanističkom pogledu, širi svoje fizičke granice kao i strukturu te razvija gradsku infrastrukturu. Opći povoljni društveno-gospodarski razvoj grada na prijelazu stoljeća uvjetovao je i razvoj prosvjetnih, znanstvenih te kulturnih ustanova i aktivnosti, kao i s time povezan razvoj građanske kulture i gradskog načina života. U takvoj atmosferi povećava se broj udruženja širokog raspona djelovanja: od stručnih udruženja (liječnika, prosvjetara, književnika, arhitekata itd.), do humanitarnih, umjetničkih, sportskih, pjevačkih, plesnih i drugih udruženja, koja razvijaju tada bogati društveni i kulturni život Zagreba. Te aktivnosti usmjerene su na poboljšanje mnogih aspekata stručnog, društvenog i kulturnog života u gradu unutar čega nastaju poznata udruženja poput „Društva hrvatskih književnika“ 1900.; „Društva hrvatskih umjetnika“ 1897.; „Društva crvenog križa“ 1879.; „Hrvatskog pedagoško-književnog zbora“ 1871.; „Hrvatskog sokola“ 1874.; Hrvatskog planinarskog društva“ 1874., „Hrvatsko-slovenskog šumarskog društva“ 1841.; „Kluba inženjera i arhitekata u Zagrebu“ 1878. i mnoga druga (Kampuš i Karaman 1987). U takvo okruženje u Hrvatsku su se vraćali i mladi inženjeri nakon školovanja u inozemstvu, s novim, modernim i naprednim idejama o vrtlarstvu, hortikulturi i vrtnoj arhitekturi. Nakon završenih studija ili specijalizacije u Pragu, Beču, Berlinu, Parizu i drugim gradovima, zapošljavali su se u gradskim uredima i ustanovama ili u vrtlarijama i obrtima. Iako različitih polazišnih stručnih područja i grana, okupilo ih je zanimanje i zajednički predani rad na prenošenju znanja o hortikulturi stečenih u inozemstvu u domaći kontekst. Neki od njih bili su, primjerice, Zdravko Arnold koji je studirao na Gospodarsko-šumarskom fakultetu u Zagrebu i u Beču na *„Hochschule fur Bodenkultur“* te na Mudroslovnom fakultetu u Zagrebu, gdje je završio prirodne znanosti. Nakon toga odlazi u Pariz gdje završava specijalistički studij vrtlarstva i vrtne umjetnosti (Mlinarić 2000). Pavao Ungar završava trogodišnju vrtlarsku praksu u Mariboru i u Beču te studij botanike na Filozofskom fakultetu u Beču (Drenkovski 1988) te potom upisuje i završava studij vrtne arhitekture u Berlinu (*„Lehr- und Forschungsanstalt fur Gartenbau“*). Studiranje u inozemstvu bio je put i mnogih drugih pojedinaca koji su se nakon školovanja vraćali u Zagreb (Vale Vouk - studirao u Zagrebu i Beču; Smiljan Klaić - studirao u Zagrebu i Berlinu, Ciril Jeglič - studirao u Zagrebu i Beču, i dr.). Vrativši se u Zagreb, oni su svoj doprinos u najvećoj mjeri ostvarili djelovanjem unutar Hortikulturnog društva u Zagrebu, koje je tridesetih godina 20. stoljeća preuzelo stručno djelovanje u području vrtlarstva, posebice se usmjerivši na hortikulturu. Prve podatke o ideji osnivanja hortikulturnog udruženja iščitavamo u oglasu objavljenom u časopisu „Uzorni vrtlar“ (br. 7) iz 1927.: *„Prijatelji hortikulture, koji žele da se što prije ostvari zamisao sveuč. profesora g. Dra. V. Vouka ob osnutku hortikulturnog društva, neka se pismeno jave uredniku našeg lista. Hortikulturnom društvu bilo bi sjedište u Zagrebu, a članom mogao bi biti svaki prijatelj hortikulture, ma gdje on stalno boravio.“*

Hortikulturno društvo u Zagrebu – opće stručno djelovanje

Hortikulturno društvo u Zagrebu nastaje i djeluje tridesetih godina 20. stoljeća. Osnivačka skupština društva bila je 26. lipnja 1932. u dvorani Gospodarsko-šumarskog fakulteta u Zagrebu (na tadašnjem Trgu kralja Aleksandra, gdje su zajednički djelovali današnji Agronomski i Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu). Godinu kasnije, 31. svibnja 1933., odobrena su „društvena pravila" odlukom Kraljevske banske uprave Savske banovine u Zagrebu (br. 1159, Pov. II). Jedan od inicijatora osnivanja društva i njegov prvi predsjednik bio je Vale Vouk (univ. prof. dr., tada upravitelj botaničkog Zavoda i Botaničkog vrta Sveučilišta u Zagrebu, ujedno i prvi nastavnik botanike na Gospodarsko-šumarskom fakultetu u Zagrebu). Kao prvi članovi – utemeljitelji, navode se i Dr. Janko Jellachich (potpredsjednik društva, župan u mirovini i vlasnik vrtlarije u Zagrebu) te Ivan Sever (univ. prof. dr., upravitelj velevrtlarije Jankomir u Zagrebu). Tajnik društva tada je Zdravko Arnold (prvi docent iz područja hortikulture i začetnik visokoškolskog obrazovanja u području vrtlarstva na Agronomskom fakultetu u Zagrebu). Hortikulturno društvo u Zagrebu organizirano je po uzoru na druga takva društva koja su postojala u svijetu, primjerice ona koja su djelovala u Beču i Londonu. Prve korake Društva, odnosno povezivanje Društva s inozemnim udruženjima, obrazlaže i sam tajnik Hortikulturnog društva u Zagrebu, Zdravko Arnold, koji 1932. izvještava kako se Društvo povezalo s inozemnim hortikulturnim društvima u Beču, Londonu, Parizu i Pragu (Arnold 1934a).

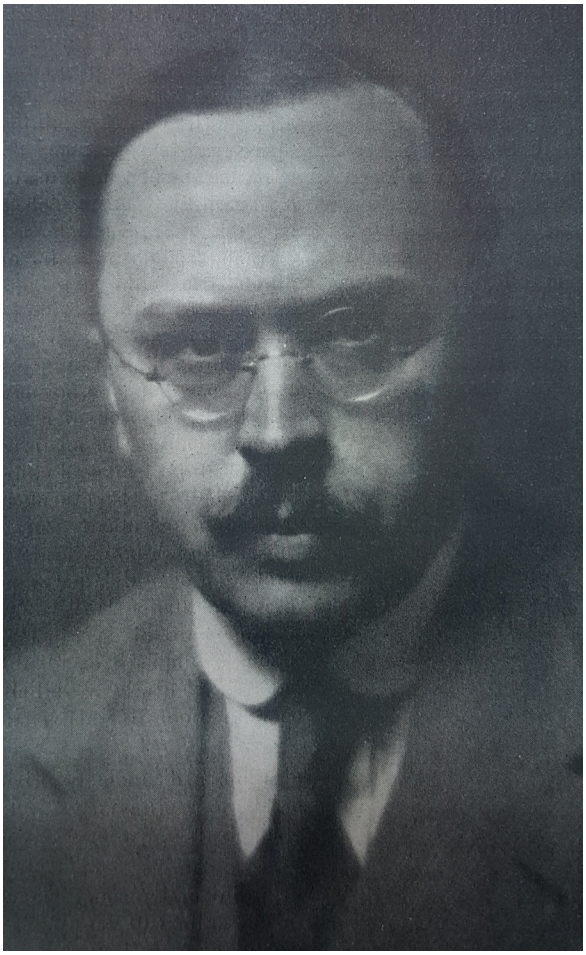

Slika 2. Prof. dr. sc. Vale Vouk, jedan od osnivača i prvi predsjednik Hortikulturnog društva u Zagrebu.

Osnivač društva bio je Vale Vouk, botaničar (Sl. 2), a članovi odbora Društva u prvim godinama djelovanja bili su i prvi školovani vrtni odnosno krajobrazni arhitekti u Hrvatskoj: Ciril Jeglič (tada upravitelj gradskih nasada i gradskog vrtlarstva u Zagrebu) i Pavao Ungar (tada suvlasnik rasadnika i projektnog ureda u Zagrebu, zajedno sa suprugom, Salom Ungar). Odbor su činili i profesori drugih grana poljoprivrede Gospodarsko-šumarskog fakulteta u Zagrebu: I. Ritig (univ. prof. dr., područje povrtlarstvo, voćarstvo, pivničarstvo) i A. Tavčar (univ. prof. dr., područje oplemenjivanje bilja i genetika) te drugi stručnjaci: primjerice, M. Triner (vlasnica vrtlarije u Zagrebu), K. Kobilica (vrtlar), Hribar (arh.), S. Pirnat (prof.), F. Kušenić (nadvrtlar Botaničkog vrta Sveučilišta u Zagrebu), S. Nestl (gradski vrtlarski nadzornik u Varaždinu). Zadaci Hortikulturnog društva bili su razvoj i promicanje hortikulture u svim njezinim granama a kao svoje osnovne zadatke Društvo navodi: „*1. davanje inicijative, mnijenja i savjeta u svim hortikulturnim pitanjima; 2. održavanje stručnih predavanja i ekskurzija te specijalnih vrtlarskih tečajeva; 3. nabava stručnih knjiga i časopisa u svrhu osnutka knjižnice; 4. izdavanje društvenog glasila i stručnih publikacija, priređivanje vrtlarskih izložba;*

Tablica 1. Popis nacionalnih i internacionalnih izložbi, kongresa i ekskurzija s kojeg izvješćuju članovi Hortikulturnog društva u Zagrebu.

Naziv i godina	Tematika
1934. Internacionalna vrtlarska izložba Milanu („V. triennale di Milano – Mostra internazionale di floricoltura e giardinaggio“) – izaslanik Z. Arnold	izložba modernih dekorativnih umjetnosti i arhitekture te cvjećarsko-vrtlarska izložba; izložba modernih vrtova i nasada uključujući modernu arhitekturu te izložbu ukrasnog drveća, grmlja, palma, ruža, sukulenata, stakleničkog bilja i drugog bilja
1934. Natječaj Hortikulturnog društva za najljepše fotografije	motivi parkova i vrtova te motivi biljaka i cvijeća
1935. Ekskurzija Hortikulturnog društva u Beč	obilazak parkova, botaničkog vrta, vrtlarskih škola i velevrtlarija; vodstvo po Beču – Austrijsko hortikulturno društvo
1935. XI. Internacionalni hortikulturni kongres u Rimu – izaslanik Z. Arnold	teme voćarstva i povrćarstva, štetnici, izmjena i promet vrtlarskih proizvoda, agrarno ekonomski pregled pojedinih grana produkcije, vrtlarska trgovina biljem i sjemenjem i dr.
1936. Ekskurzija Hortikulturnog društva na dobro Savske banovine u Božjakovini	(nema podataka)
1936. Ekskurzija u Rimske toplice	obilazak nasada kupališta i zbirke konifera, parka i park šume
1937. Međunarodni kongres vrtnih arhitekata u Parizu – izaslanik Z. Arnold (predstavnici Belgije, Holandije, Italije, Njemačke, Poljske, Švedske, Švicarske, Velike Britanije i SAD)	vrtna umjetnost u službi suvremenog života i u odnosu sa postojećim ekonomskim stanjem; pitanja iz područja urbanizma; današnji izbor biljnog materijala; zaštita staleških interesa vrtnih arhitekata; obrazovanje vrtnog arhitekta i propaganda
1939. Ekskurzija hortikulturnog društva u Varaždin i Opeku	park Jelkovac, Varaždinsko groblje, gradski park Varaždin i nasadi oko starog grada, arboretum Opeka u Vinici
1939. Društvena ekskurzija u Njemačku i posjest vrtlarskoj izložbi u Essenu	(nema podataka)
1939. XII Međunarodni kongres za vrtlarstvo u Berlinu – izaslanik C. Jeglič	(nema podataka)
1940. Vrtlarska izložba u Ljubljani	(nema podataka)

5. uzdržavanje društvenog vrta u svrhu hortikulturnih pokusa i demonstracija". (Anonimus 2, 1934a). U dopisu koje Društvo upućuje Gradskom načelstvu u Zagrebu i gradonačelniku te Poljoprivrednom odijeljenu Kr. Banske uprave Savske banovine u Zagrebu stoji: *„Hortikulturno društvo u Zagrebu stavilo si je u zadaću da radi oko unaprjeđenja naše nacionalne hortikulture i promicanja svih njezinih grana kao što je cvjećarstvo, povrćarstvo, voćarstvo, vrtna dendrologija, vrtna arhitektura"* ... koje su ... *„danas još vrlo zanemarena grana naše poljoprivrede"* (Anonimus 3, 1934b).

Djelatnosti i aktivnosti Društva su već u prvim godinama raznolike i sadržajne. U 1932. godini društvo se pretplaćuje na časopise *„Die Gartenwelt"* - Berlin, *„Gartenschönheit"* - Berlin i *„Revue horticole"* - Paris, a Vale Vouk društvu na raspolaganje daje i *„Oesterr. Gartenzeitung"* - Beč (Arnold 1934a). Osniva se i „Hortikulturna stanica" (na adresi Botaničkog vrta – Marulićev trg 9a) „za davanje mnijenja i savjeta" u području hortikulture koje je za sve članove društva besplatno. Članovi društva održavaju mjesečna predavanja o struci na zagrebačkoj „Radio stanici" (Jeglič 1934b) koja, prema izvještajima s godišnjih skupština Društva, redovito izvještava i o svim važnijim aktivnostima Društva. Mjesečna stručna predavanja organiziraju se za članove i unutar Hortikulturnog društva. To su, primjerice, bila predavanja: „Uređenje groblja kao problem savremene vrtne umjetnosti" (C. Jeglič, 1932.), „Kako nastaju nove sorte cvijeća" (A. Tavčar, 1933.), „O ukrasnom drveću" (C. Jeglič, 1935.), „Prošlost, sadašnjost i budućnost parka Maksimir" (V. Vouk, 1936.). Istaknuti članovi društva gostuju predavanjima i u drugim gradskim udruženjima. Neka od tih predavanja su: „Vrtovi Dubrovnika i okolice" (Z. Arnold, 1936.) u društvu „Hrvatskih žena" u Zagrebu, „Uređenje i uzdržavanje kućnog vrta" (C. Jeglič, 1936.) u „Društvu kućevlasnika i zemljoposjednika u Zagrebu" te „Suvremeni kućni vrt kao stambeni vrt" (P. Ungar, 1940.) u društvu „Kola domaćica u Zagrebu". Pojedina predavanja provode se putem novijih tehnika poput onog Z. Arnolda koji u Pučkom učilištu predaje o domaćim i tropskim orhidejama (1933.) „sa dijapozitivima u boji" (Mlinarić 2000). Na društvenim sastancima u Zagrebu, osim stručnih predavanja, članovi društva educiraju se i o biljkama pa se provode tzv. *„demonstracije bilja"* na kojima se publici prikazuju tada nove ili slabije poznate biljne vrste. Primjerice, 1936. revija „Naš vrt" (sv. 5-6, str. 141) prenosi kako je C. Jeglič prikazao prisutnima *„...lijepu osebujnu lilijaceju Fritillaria imperialis." te „...aparatnu i u nas nepoznatu peruniku „Charon" iz grupe Iris regeliocyclus, zatim najljepšu japansku ukrasnu trešnju Prunus serrulata „Shidare-Sakura", razne nove sorte narcisa (na pr. vrlo skupocjenu bijelu „Beersheba") i razne sorte tulipana iz grupe Mendel i Triumph. Arh. P. Ungar prikazao je iz svojih kultura različite ljetne perene ... dijelom u nas posve nepoznate kao Mazus pumilio, Polygala chamaebuxus, Primula rosea i dr".* Društvo se zauzima i za neka „staleška" pitanja pa primjerice, reagira na odredbu gradskog načelstva u Zagrebu i trgovačke komore u Zagrebu o visokoj uvoznini na cvijeće. Društvo zauzima stajalište da je taksa nepravedna *„...jer cvijeće nije luksus..."* pa se treba izuzimati iz pristojbe. Uslijed tog dopisa, uvoznina za sadnice je smanjena (sa 100 Din./kg. na 20 Din.), ali se uvoznina za rezano cvijeće povisila sa 100 na 120 Din. (Anonimus 4, 1935). U prvim godinama rada Društvo nema vlastite prostore, no prema izvještajima Društva, koja su se objavljivala u reviji „Naš vrt", navodi se kako se služi dvoranama Gospodarsko-šumarskog fakultetu u Zagrebu, bibliotekom u Botaničko-fiziološkom institutu Sveučilišta u Zagrebu (Botanički vrt) te dvoranom Domaćinske škole u Zagrebu (Ilica 44).

Društvo je organiziralo domaće i inozemne ekskurzije za članove društva i njihove obitelji. Prva inozemna ekskurzija društva bila je u Beč, od 26. do 31. svibnja 1935. te je na njoj sudjelovalo 20 članova društva i 14 polaznika niže vrtlarske škole u Božjakovini. Stručno vodstvo po parkovima, školama i vrtlarijama u Beču te okolici grada preuzelo je tadašnje Austrijsko hortikulturno društvo (Arnold 1935). Od javnih nasada posjećeni su primjerice Schönbrunn, Belvedere i Botanički vrt, a od gradskih parkova Herderpark, Turkenschanzpark,

Hartackerpark te kupalište u Badenu. Osim ekskurzija, društvo svoje izaslanike upućuje na inozemne izložbe i simpozije (Tab. 1). Na jednu takvu upućuju, primjerice, Zdravka Arnolda 1934., koji kao izaslanik Društva posjećuje „*Mostra internazionale di floricoltura e giardinaggio*" internacionalnu izložbu u Milanu, koja se, kako sam izvješćuje, odvijala u okviru pete trogodišnje izložbe „modernih dekorativnih umjetnosti i arhitekture", a sastojala se od višemjesečnog postava ukrasnog drveća, grmlja, palma, sukulenata te raznoga dekorativnog bilja, kao i izložbe modernih vrtova i nasada (Arnold 1934b). Arnold (1938a) donosi izvještaj i s Kongresa vrtnih arhitekata u Parizu (8. – 11. lipnja 1937.), na kojemu je sudjelovalo devet škola i društava vrtne arhitekture (Belgija, Francuska, Nizozemska, Engleska, Njemačka, Norveška, Sjedinjene Države, Švicarska, Kraljevina Jugoslavija). Glavna tematika tih kongresa bila je: a/ vrtna umjetnost u službi suvremenoga života i u odnosu na postojeće ekonomsko stanje, b/ pitanja iz područja urbanizma, c/ izbor biljnog materijala, d/ zaštita staleških interesa vrtnih arhitekata, e/ obrazovanje vrtnog arhitekta i propaganda. Kao zaključke kongresa Arnold (1938a) navodi: „*... briga kako gradsko stanovništvo provodi slobodno vrijeme jednako je važna kao i briga za njihov rad...; vrtna umjetnost, promatrana sa socijalnog gledišta, treba da omogući stvaranje parkova prilagođenih higijeni i razonodi...; javni vrtovi poživljuju i poljepšavaju društveni poredak i socijalni život...; radnici neka u tim vrtovima nađu zaborav rada, maloj djeci neka se dade što više..; važna je zadaća vrtnih arhitekata u javnoj službi, da spasavaju maksimum slobodnih prostora za parkove...*".

Hortikulturno društvo u Zagrebu sudjeluje i u pripremanju državnih zakona. Naime, Ministarstvo poljoprivrede 1935. na uvid i mišljenje Društvu upućuje Zakon o unaprjeđenju vinogradarstva i voćarstva, za koje Društvo zaključuje da „ne spada u njegovu kompetenciju". Međutim, članovi Društva utvrđuju kako se unutar Zakona pojavljuju pojedini elementi vrtlarstva, stoga predlažu Ministarstvu izradu posebnog Zakona za unaprjeđenje vrtlarstva. Društvo taj prijedlog izrađuje iste godine i dostavlja ga Ministarstvu, uz najveći doprinos pisanju tog zakona J. Jellachicha, „pravnika i iskusnog vrtlara" (Anonimus 5, 1936). Veliki interes za Hortikulturno društvo i područje kojim se ono bavilo pokazuje i šira društvena javnost. Tako je 1933. Društvo brojilo 120 članova, 1934. 410 članova, a 1935. gotovo 1000 članova (Vouk 1935). Zbog povećanja broja članova te širenja ideja za koje se zalagalo, 1935. Društvo mijenja ime u „Hortikulturno društvo Kraljevine Jugoslavije" te organizira svoje „sekcije" diljem tadašnje države, koje čine predstavnici brojnih gradova (jedna od njih je i zagrebačka sekcija koja djeluje pod ranijim imenom). Članovi Društva su u prvim godinama uglavnom iz Zagreba i okolice, a u kasnijim godinama, po osnivanju sekcija, iz cijele tadašnje države (Split, Karlovac, Skopje, Crikvenica, Beograd, Ljubljana, Skoplje, Zemun, Sarajevo itd.). Među njima su i brojne ličnosti iz stručnog i javnog života poput primjerice Otona Frangeša, Hermana Hallera, Alojzija Stepinca, ali i osobe koje su u stručnom smislu obilježili iduće periode poput Smiljana Klaića, Zvonimira Kania, Elze Polak i drugih.

Uz niz aktivnosti kojima se Društvo bavilo, ipak je „prva i najpreča" smjernica rada Društva „podizanje" hortikulture, i to upravo u području obrazovanja (Vouk 1934a). Stoga već 1932. Društvo upućuje Gradu Zagrebu zahtjev za održavanje zimskih tečajeva iz područja vrtlarstva te prijedlog za osnivanje tehničke vrtlarske srednje škole. Također, u reviji „Naš vrt", koju izdaje Hortikulturno društvo u Zagrebu od 1934., objavljuju se mnogobrojni članci i analize domaćeg i inozemnog školstva o edukaciji u području vrtlarstva te o potrebi osnutka vrtlarskih škola (Tab. 2).

Doprinos Društva stručnim tečajevima u području vrtlarstva

Poznato je kako su se početkom 20. stoljeća u Hrvatskoj održavali stručni tečajevi iz vrtlarstva koji su trebali poboljšati i osigurati edukaciju domaćih stručnjaka. Neki od tih tečajeva organizirani su nakon 1903., kada ih je Banska uprava održavala na banovskom dobru u Božjakovini. Nakon 1915. održavaju se i vrtlarski tečajevi u Zagrebu: npr. višemjesečni vrtlarski tečaj za ratne invalide s

Tablica 2. Autori i naslovi članka revije „Naš vrt“ u godištima izlaženja 1934., 1935., 1936. i 1937.

Autori	Naziv članaka
Ciril Jeglič, ing. - upravitelj gradskog vrtlarstva u Zagrebu	O politici javnog zelenila u Njemačkim gradovima i kod nas; Vrt kraljevskog dvorca u Zagrebu; Drvoredi ulični; Mogu li se naša topla vrela iskoristiti za proizvodnju povrća i cvijeća; Malenocvjetne krizanteme; Drveće sa lijepim jesenskim bojama; Pančičeva omorika; ***Galanthus***; Iz proljetnog vrta; Javori; Pravilna latinska imena; Malenocvjetne krizanteme; Sobna primula; Vrtlarsko školstvo u Njemačkoj i Holandiji; Da nađeš novu sreću; Od Praga do Hamburga; Nekoliko smjernica za spasavanje Maksimira; Topole; Uz pedesetogodišnjicu Vale Vouka; Međunarodni kongres vrtnih arhitekata; Ne zaboravimo u našim vrtovima na tisu; Vrt mira u Južnoj Americi; i dr.
Zdravko Arnold, Dr. - kustos Botaničkog vrta u Zagrebu	Versajski park; Naši stari parkovi i vrtovi; ***Campanula***; ***Helenium*** ili sunašce; ***Helianthus*** – suncokret; Papaver orientale; Aconitum – klobučić; Aruncus silvester – medvjedovina; Astre trajnice; Božuri ili peonije; Engleska tratina u našim primorskim vrtovima; Eremurus; Nagrađene nove ruže u Bagatelle; Vrtovi francuskih arhitekata; Mallinov park kod sv. Ksavera u Zagrebu; Jedan lijepi grm za naše južne krajeve; Vrtlarsko školstvo u Francuskoj; Internacionalna vrtlarska izložba u Milanu; Hortikulturni kongres u Rimu; Naučna ekskurzija Hortikulturnog društva u Beč; Acanthus; Biljka kao motiv umjetničke fotografije; Dalije ili georgine, Ficus elastica; Nove dalije i gladiole, Nove ruže; Opskrba vrtlarstva vodom; Park grofa Gozze u Trstenom kod Dubravnika; Anđeoska trublja; Nove holandijske dalije; slike iz starih dubrovačkih vrtova; i dr.
Janko Jellachich, Dr. - veliki župan u m. u Zagrebu	Odnošaj vrtlarstva prema drugim granama privrede i njegov položaj u našem pravu; Pravni položaj vrtlarstva u Njemačkoj i stručno osposobljenje vrtlara; Izbor sorta ruža; Kultura hrizantema; Praktični način umnažanja floksa; Narcise; O nekim novijim sortama ruža; Perunike; Tulipani; Zimski uzgoj ruža, karanfila i drugog cvijeća u Dalmaciji; Proteže li zakon o zaštiti radnika i na vrtlarsko osoblje? i dr.

Tablica 2. Autori i naslovi članka revije „Naš vrt“ u godištima izlaženja 1934., 1935., 1936. i 1937.

Vale Vouk, Dr. - profesor Sveučilišta u Zagrebu, upravnik Botaničkog zavoda i Botaničkog vrta Sveučilišta u Zagrebu	Hortikultura i nauka; U obranu Botaničkog vrta Univerziteta u Zagrebu; Breza; Botanički vrt na Jadranu; Dajte nam vrtlarske škole; Kakove škole trebamo; O ideji vrta; Slike sa Dedinja; Prvo igralište za srednjoškolce u Zagrebu; Hortikultura na poljoprivr. Fakultetu univerziteta u Zagrebu; Kraljevski vrtovi u Rakovici; Say it with flowers; Značaj hortikulture za Jugoslaviju; i dr.
Pavao Ungar, Ing. - vrtni arhitekt, vlasnik vrtlarstva u Zagrebu	Jedan moderan vrt; Izbor bilja za kamenjare; O krovnim vrtovima; Kamenjara u proljeće; Kako ćemo urediti gredicu sa trajnicama; O njezi rododendrona u našim vrtovima i dr.
Stjepan Pirnat - profesor poljoprivrede u m., u Zagrebu	Školski vrtovi i vrtlarska nastava u učiteljskim školama; Uzgojni domovi i nastava u prirodi; Šparge, proizvodnja i sorte; Povrće u kućnom vrtu; Hortikultura na poljopriv. Fakultetu u Zagrebu; Što valja raditi u vrtu; Gnojište i kompostište; Jaguar ili španski zmijak; Klijalište; Vrtne jagode i dr.
Greta Chadraba - tehnički asistent Botaničko-fiziološkog zavoda Sveučilišta u Zagrebu	Biljke vrta budućnosti; Budućnost pripada malom drveću i grmlju; Cvijeće u vazi; Japanske perunike; Obrana cinerarije od pepelnice; Posude za vrtno cvijeće; Vrtlarsko školstvo u Č.S.R.; Posjeta domovini jorgovana i dr.
Marija Triner - posjednica u Zagrebu	Bijele kakteje; Filokakteje; Kakteje u domu; Zimovanje kakteja; Epiphyllum – božićni kaktus; Euphorbia; Presađivanje kaktea; Sukulenti; Vrt u kući i dr.
Jovančević Vladimir, ing. - upravnik poljoprivredne škole u Iloku	Vrtni gradovi; Vrtna mala naselja.
Zora Klas, Dr. - asistent Botaničko – fiziološkog zavoda Svučilišta u Zagrebu	Vrt kraljevskog dvorca u Zagrebu; Obrana cinerarije od pepelnice; Kad procvatu magnolije; Moj dom – moj vrt; Bijela tišina i dr.

Tablica 2. Autori i naslovi članka revije „Naš vrt“ u godištima izlaženja 1934., 1935., 1936. i 1937.

Franjo Kušenić - nadvrtlar Botaničkog vrta Sveučilišta u Zagrebu	Victoria regia; Vodena ruža (Nymphaea); Dragušac ili potočka; Priredba vrtne zemlje za kulture; Ograde za vrt i park i dr.
Stjepan Nestl - gradski vrtlarski nadzornik u Varaždinu	Vrt nekoć i sada; Najvažnije uresne trave i njihova upotreba u vrtu; Sredstvo za uništavanje korova; Uzgajanje bilja u sobi; i dr.
Ivan Sever - ravnatelj vrtlarstva „Jankomir“ u Stenjevcu	Aleje kestena na Mirogoju u Zagrebu; Prvo igralište za srednjoškolce u Zagrebu.
Triner Marija	Bijele Kakteje; Kakteje u domu; Presađivanje kakteja; Zimovanje kakteja; Echinopsis; Filokakteje; Schonbrunska zbirka kakteja.

Drugi autori:

Sala Ungar (Arabis 'Rosabella'); Kern Ferdo (Pčele u vrtu); Pavao Deutsch, Dr. - arhitekt u Zagrebu (Arhitektonski elementi vrta); Aribert Brodar (Još nešto o jugoslavenskim ružama); Ivan Krajač, Dr. (O našem vrtu i vili); Antun Kaufer (Naše domaće oplemenjene sorte ruža, O sađenju i uzimljavanju ruža); Marko Hercigonja, ing. - asistent Poljoprivrednog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (O rigolanju); Vladimir Škorić, Dr., profesor Poljoprivredno – šumarskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (Jedna bolest astra i njeni uzročnici; Holandska bolest brijestova); Hesslein Josip, Dr. (U carstvu ruža i voćaka); Džamonja Ante, Ing. (Kalemegdan – negda i danas); Ivan Krajač (O našem vrtu i vili); Grof Arnošt Silva-Tarouca - pretsjednik Dendrologicke společnosti u Prahi (Upotreba drveća i grmlja u vrtovima i parkovima); Zec Josip (Uzgoj badema); Alojs Tavčar, Dr. - profesor Sveučilišta u Zagrebu (Kako nastaju puni cvjetovi?); Haller Herman (O ideju grobljanskog parka); Brada Gustaf (Ruže za vrt i park; Češka ruža „Kralj Aleksander I“); Mihovil pl. Kunić (Vrt „Schonbach“ kraj Zagreba u Hrvatskoj); Belšan Karel - vrtni arhitekt u Zagrebu (Jedan primjer školskog vrta); Milan Marsić - viši poljoprivredni savjetnik Kr. Banske uprave u Zagrebu (Voćke u kućnom vrtu); Albert Esch - vrtni arhitekt u Beču (Suvremeni vrt i njegovo uređenje); Nikola Šerman, ing. - asistent poljoprivrednog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (Voće i stolno grožđe za kućnom vrtu; Obrana voćaka od bolesti i štetnika za vrijeme vegetacije; Okuliranje voćaka; Uzgoj bresaka u vrtu) i dr.

Slika 3. Polaznice prvog amaterskog vrtlarskog tečaja za gospođe 1933. u Zagrebu (a), polaznici i profesori amaterskog vrtlarskog tečaja 1934. u Zagrebu (b), članovi Hortikulturnog društva u Zagrebu na stručnoj ekskurziji u Beču 1935. (c).

praktičnom i teorijskom obukom, koji je organizirao Vale Vouk u Botaničkom vrtu u Zagrebu (Anonimus 6, 1936) te vrtlarski večernji tečaj (najniži stupanj naobrazbe vrtlara) u Botaničkom vrtu u Zagrebu, za vrtlare naučnike koji su u Vrtu bili zaposleni (Vouk 1934a). U Zagrebu se 1931. održao i tromjesečni vrtlarsko-voćarski tečaj u organizaciji Vale Vouka i gradskog inspektora za vrtlarstvo Nikole Modrića (Nestl 1931).

Od 1932., na poticaj Poljoprivrednog odjeljenja Banske uprave i u zajednici s Gradskom općinom u Zagrebu, uvedeni su zimski vrtlarski tečajevi za vrtlarske naučnike, upravo pod stručnim vodstvom Hortikulturnog društva u Zagrebu. Tečajevi su se uglavnom održavali dva puta godišnje (zimski i jesenski tečaj) te s različitim programom za amatere i za stručni kadar. Prvi vrtlarski tečaj bio je jesenski „Amaterski vrtni tečaj za gospođe" 1933., koji su upisale 44 polaznice. Tečajevi su uključivali predavanja, terensku nastavu te pokazne praktične vježbe. Između 1932. i 1936., prema pisanju časopisa „Naš vrt" (godišta 1934. – 1938.), u sklopu pokazne terenske nastave posjećivani su, primjerice, Vrtlarstvo dra. Jellachica u Zagrebu, Gradska vrtlarija Zagreb (Jankomir), arboretum Vrtlarske škole na dobru Savske banovine u Božjakovini, Gradsko vrtlarstvo na Cvjetnoj cesti u Zagrebu, rasadnik Fakultetskog dobra u Maksimiru te su stručno vođeni obilasci privatnih vrtova i parkova u Zagrebu (Sl. 3). Pregled dostupnih programa tečajeva (časopis „Naš vrt", godišta 1934. – 1938., Tab. 3) pokazuje kako su na tečajevima zastupljeni predmeti svih grana vrtlarstva, ali i predmeti drugih poljoprivrednih struka, pogotovo na amaterskim tečajevima. Ishodi učenja amaterskih tečajeva bili su usmjereni prema znanjima potrebnim za uređenje ponajprije kućnih vrtova i to s utilitarnog, ali djelomično i s estetskog aspekta. Stručni su tečajevi, za razliku od amaterskih, bili više specijalizirani, usmjereni na uzgajanje biljaka te pojedine predmete vrtne arhitekture. Stručni tečajevi završavali su polaganjem zaključnog ispita, a o jednom takvom izvještava Društvo: *„...ispit se održao u dvorani poljoprivrednog fakulteta na trgu Kralja Aleksandra u 7 sati na večer, a prisustvovali su mu osim nastavnika tečaja još i dekan poljopriv. Fakulteta prof. dr. A. Tavčar, nadalje predsjednik hortikult. društva prof. dr. V. Vouk, potpretsjednik dr. J. Jelačić te društveni tajnik i vođa tečaja dr. Z. Arnold i član odbora P. Ungar ... naručiti interes pobudili su nacrti vrtova i proračuni koje su učenici izradili pod vodstvom K. Belšana, a pokazali su, da u naše vrtlarske omladine ima interesa za vrtnu umjetnost, pače i po nekoliko izrazitih talenata koji bi se vremenom mogli razviti i do sposobnih vrtnih tehničara."* (Anonimus 7, 1935).

Tečajevi su smatrani „nižom vrtlarskom školom" koja je osposobljavala polaznike za pomoćnog vrtlara. Vrtlarom se postajalo tek „naukovanjem" uz završeni tečaj, odnosno polaganjem ispita pred strukovnom komisijom uz višegodišnji praktični rad u vrtlariji (Vouk 1934a). Više obrazovanje tada

nije postojalo, već se moralo nadograđivati u inozemstvu na „višim vrtlarskim školama“, čime bi se stjecao naslov „vrtlarskog tehničara“ osposobljenog za „izradu samostalnih nacrta za vrtove i parkove, za vođenje uzgajališta grmlja i drveća i vrtlarskih poduzeća.“ (Vouk 1934a). Iz tih razloga, Društvo je održavanje tečajeva smatralo samo privremenim rješenjem do osnivanja srednjih vrtlarskih škola oko čijeg se osnivanja osobito zalagalo. Naime, iako je od 1932. godine na banskom dobru u Božjakovini otvorena vrtlarska škola, njezin program i opseg rada Društvo je smatralo nedostatnim budući da se radilo o nižoj dvogodišnjoj vrtlarskoj školi (Društvo, kao i nastavnici te škole, zalagali su se za osnivanje četverogodišnje škole sa sveobuhvatnijim i sadržajnijim programom). Zadnji poznati vrtlarski tečajevi Hortikulturnog društva u Zagrebu provodili su se neposredno prije Drugog svjetskog rata, kada je organizirana „večernja škola za vrtlarske naučnike u Zagrebu“ koje je vodila Elza Polak (Šišić 1980).

Doprinos Društva srednjoškolskom obrazovanju

Opće obrazovanje u poljoprivrednim strukama razvijalo se u Hrvatskoj od sredine 19. stoljeća, no usmjereno i zadovoljavajuće vrtlarsko srednjoškolsko obrazovanje početkom 20. stoljeća nije postojalo. Stjepan Nestl 1931. u časopisu „Uzorni vrtlar“ piše: *„Napose bi bilo od eminentne važnosti osnivanje vrtlarske škole po uzoru modernih država, gdje već odavno postoje takvi instituti u kojima se nauka dosta opširno proteže na vrtlarsku botaniku, a s osobitim obzirom na dendrologiju, pomologiju, nomenklaturu voća, ruža i cvijeća, za vrtlaru potrebno mjerstvo, knjigovodstvo i dr.“* (Nestl 1931).

Prva niža, dvogodišnja vrtlarska škola u Hrvatskoj osnovana je 1932. na Državnom dobru Božjakovina kraj Zagreba (Vouk 1934a). Ona je nastala na temeljima ranije poljoprivredne škole u kojoj su se održavali pokusi i praktično školovanje za pojedina poljoprivredna zanimanja kao i vrtlarski tečajevi. Prema dostupnim podacima, 1925., prije osnivanja vrtlarske škole, tamo je djelovala „Seljačka gospodarska škola za odrasle“ i „Gospodarska škola za seoske domaćice“ koje su bile teorijske i praktične te je već tada od ukupne površine posjeda (642 hektara), 8 hektara pripadalo „perivoju“ u kojemu se uzgajalo i ukrasno bilje (Buturac 1981). Dvogodišnja vrtlarska škola koja je otvorena 1932. je također bila teorijska i praktična te je nakon nekoliko godina djelovanja, reformirana u trogodišnju Vrtlarsku škola uz koju je djelovala i Vinogradarsko-voćarska škola. Voditelj i nastavnik vrtlarske škole određeni je period bio Ciril Jeglič a osim njega, u školi su predavali i drugi članovi Hortikulturnog društva u Zagrebu: Elza Polak, Zdravko Arnold i Pavao Ungar. Ta je vrtlarska škola kontinuirano djelovala sve do 1943., kada je zatvorena zbog ratnih neprilika. Školu je završilo nekoliko generacija polaznika koji su nakon Drugog svjetskog rata djelovali kao istaknuti stručnjaci na području hortikulture i krajobrazne arhitekture (npr. polaznica škole bila je Angela Rotkvić, krajobrazna arhitektica, čije se zapaženo djelovanje veže uz drugu polovicu 20. stoljeća). Ipak, smatralo se kako školi nedostaju pojedini stručni predmeti za stjecanje cjelovitog vrtlarskog obrazovanja, što potiče ideju osnivanja srednje, četverogodišnje vrtlarske škole.

Prvi cjeloviti program srednje vrtlarske škole u Hrvatskoj postavlja upravo Hortikulturno društvo u Zagrebu. Predsjednik društva Vale Vouk (1934d) obrazlaže prijedlog o osnivanju tri vrtlarske škole u Kraljevini Jugoslaviji od kojih su u Hrvatskoj trebale biti Srednja vrtlarska tehnička škola u Zagrebu (za uzgoj cvijeća, ukrasnog drveća i grmlja, te vrtnu umjetnost) i Srednja vrtlarska škola za južne kulture u Splitu ili Dubrovniku. Treća se škola predlaže u Beogradu, koja je trebala biti prvenstveno posvećena uzgoju povrća, ljekovitog i aromatičnog bilja. Kao primarno, Društvo predlaže otvaranje škole u Zagrebu (Vouk 1934d), koja bi trebala obrazovati stručnjake koji će moći uređivati gradove – osnivati moderne parkove, šetališta i aleje, nasade, privatne vrtove i dr. te baviti se vrtnom umjetnošću, ali i uzgojem cvijeća, uresnog drveća i grmlja. Takav program i usmjerenje škole u Zagrebu Vouk obrazlaže velikim zamahom razvoja grada nakon 1920.,

Tablica 3. Pregled predmeta održavanih na vrtlarskim tečajevima u organizaciji Hortikulturnog društva u Zagrebu.

Vrtlarski tečaj	Održani predmeti
Opća hortikultura	Vrtlarska nomenklatura – pravila i vježbe za ispravno pisanje i čitanje botaničko vrtlarskih imena bilja; Život bilja (Z. Klas); Tlo i gnojidba (O. Mašek); Klijalište (S. Pirnat); Staklenici i klijališta – izgradnja i upotreba (K. Belšan); Obrađivanje tla u vrtu (M. Hercigonja); Kemija za vrtlare s osvrtoma na tloznanstvo i gnojidbu (M. Mohaček) i dr.
Voćarstvo	Voćarstvo (N. Šerman); Voćarstvo (M. Marsić); Uzgoj, njega i rez patuljastih voćaka (N. Šerman); Štetočinci na voćkama (B. Hergula); Voćke u kućnom vrtu (M. Marsić); Izbor sorata voćaka za kućni vrt (M. Marsić); Odabrana poglavlja iz voćarstva (N. Šerman) i dr.
Povrćarstvo	Povrćarstvo (S. Pirnat); Povrće u domaćem vrtu (S. Pirnat); Radovi u povrtnjaku (S. Pirnat) i dr.
Dendrologija i cvjećarstvo	Cvjećarstvo (J. Jelačić i Z. Arnold); Dendrologija (C. Jeglič); Izbor i upotreba perena u vrtu uključivši izgradnju kamenjare (P. Ungar); Ruže i krizanteme (J. Jellachich); Perene (Z. Arnold); Okuliranje ruža (J. Jellachich); Sjetva i razmnožavanje ljetnog cvijeća i perena (G. Chadraba); Skupine jednoljetnica i perena (J. Jellachich); Sađenje i obrezivanje ukrasnog drveća (C. Jeglič); O cvjetnim lukovicama (Z. Arnold) ; Obrezivanje ukrasnog drveća (C. Jeglič); Sobno bilje zimi (S. Pirnat); Sukulenti (M. Triner); Konifere u vrtu (C. Jeglič); Sjetva i pikiranje cvijeća (M. Chadraba); Uzgoj kakteja (M. Triner); Ukras doma u jesen i zimi (M. Chadraba); Pospješene kulture cvijeća (Z. Arnold); Perene – kultura i upotreba u vrtu; Vrtlarska dendrologija; Obrezivanje i pomlađivanje ukrasnog grmlja i drveća (P. Ungar); Uzgoj i njegovanje ruža u vrtlarstvu (J. Jellachich) i dr.

Tablica 3. Pregled predmeta održavanih na vrtlarskim tečajevima u organizaciji Hortikulturnog društva u Zagrebu.

Vrtna arhitektura	Uređenje vrtova (K. Belšan); Izgradnja vrtova (P. Ungar); Praktična geometrija i crtanje planova; Javni nasadi i parkovi (C. Jeglič); Pregled historije vrtne umjetnosti (Z. Arnold); Kako ćemo urediti i zasaditi naš vrt; Maleni obiteljski vrtovi; Javni vrtovi i njihovo značenje; Uređenje cvijetnjaka (G. Chadraba); Uređenje kamenjara (P. Ungar); Uređenje cvjetnjaka (J. Jellachich); Kako ćemo urediti kućni vrt (C. Jeglič); Izgradnja vrtova s praktičnom geometrijom i crtanjem planova (K. Belšan) i dr.

naglim porastom pučanstva te izgradnjom novih dijelova grada. Nastavlja kako je grad postao industrijski, trgovački i kulturni centar pa je i pitanje javnih nasada sve aktualnije. Prema Vouku, to je i glavni razlog što u organizaciji takve škole obrazovni program treba usmjeriti na „*...estetski i umjetnički odgoj učenika...*“ te je potrebno da u njima „*...predaju predmete specijalisti prirodnih nauka, poljoprivrede i arhitekture...*“. Društvo ukazuje i na sljedeće: „*Ne budemo li mogli stvoriti kadar sposobnih vrtnih tehničara doraslih novim velikim zahtjevima u pogledu tehničke, arhitektonske i estetske naobrazbe zauzeti će vodeća mjesta opet stranci. U inostranstvu ima naime dovoljan broj srednjih i viših vrtlarskih škola koje su proizvele za današnje prilike i prevelik broj stručnjaka sa višom vrtlarskom spremom. Naši dobri radnici vrtlari iz naših 2 - godišnjih škola ne će moći konkurirati ovako spremnim silama.*“ (Hortikulturno društvo 1934).

Već 1932. Hortikulturno društvo upućuje Gradskom načelstvu u Zagrebu, na Poljoprivredno odjeljenje Banske uprave u Zagrebu i na Ministarstvo poljoprivrede, prijedlog za osnivanje srednje (tehničke) vrtlarske škole u Zagrebu (Anonimus 3, 1934b). Četverogodišnja vrtlarska škola svojim je programom (Tab. 4) trebala davati „naobrazbu iz cjelokupnog vrtlarstva“, s time da je u prve tri godine imala opće predmete, a u četvrtoj godini specijalizaciju u jednoj od grana vrtlarstva: povrćarstvo, cvjećarstvo, dendrologija i rasadnici, oblikovanje i izgradnja vrtova (Anonimus 3, 1934b). Vrtlarska škola u Zagrebu trebala je biti na „zemljištu gradske ekonomije na Kajzerici“, između državne ceste i željeznice (na oko 17 jutara koje se tada koristilo za povrćarstvo) te bi na tom mjestu škola bila neposredno vezana s tadašnjom gradskom vrtlarijom, što se smatralo poželjnim zbog unaprjeđenja praktične nastave. Vrtlarska škola ovog tipa, zbog ekonomskih prilika i prijeratnih zbivanja, nije ostvarena sve do završetka Drugog svjetskog rata, kada se temeljeno na ovim idejama kratko otvara Vrtlarska škola u Brezovici (1946. – 1949.), odnosno 1958., kada se zalaganjem tadašnjeg Hortikulturnog društva NR Hrvatske otvara glasovita Vrtlarska škola „Arboretum Opeka“ u Vinici.

Doprinos Društva visokoškolskom obrazovanju

Visokoškolsko obrazovanje u poljoprivrednim strukama početkom 20. stoljeća odvija se prema naobrazbi općeg agronomskog inženjerskog kadra. Na Gospodarsko-šumarskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, na gospodarskom (poljoprivrednom) odjelu, od osnutka fakulteta

1919. pa sve do 1948. postoji samo „opći smjer". Nastavni program tog smjera sadrži samo pojedine grane vrtlarstva: „Vinogradarstvo i pivničarstvo", „Voćarstvo" i „Povrtlarstvo" (Ogrizek 1960). Začetkom visokoškolskog obrazovanja u području hortikulture (usmjerenje na ukrasno bilje i vrtnu arhitekturu) smatra se tek 1936., kada je imenovan prvi docent iz područja hortikulture na prostoru tadašnje države. Bio je to Zdravko Arnold (član Hortikulturnog društva u Zagrebu), koji utemeljuje i Zavod za vrtlarstvo na Gospodarsko-šumarskom fakultetu u Zagrebu. To je ujedno i prvi takav Zavod na teritoriju Kraljevine Jugoslavije. Zavod za vrtlarstvo osnovan je 1937., kada je na prijedlog Fakultetskog savjeta i Rektora Sveučilišta u Zagrebu dobiveno odobrenje Ministarstava Prosvjete za njegovo osnivanje (rješenje p. br. 21819, 8. prosinca 1937.). Djelatnost Zavoda trebala je zastupati i razvijati sve grane hortikulture u znanstvenom, obrazovnom i oglednom pogledu. U prvo vrijeme, Zavod za vrtlarstvo je djelovao unutar prostorija Zavoda za botaniku, imao je svoja pokusna polja na Fakultetskom dobru te zaposlenog vrtlara (od 1938. do 1942.). Predstojnik Zavoda bio je Zdravko Arnold, a unutar Fakulteta sadržavao je laboratorij, knjižnicu, eksperimentalni vrt i „zbirku". Zavod je trebao poslužiti „*...unapređenju nacionalne hortikulture i promicanju svih njezinih grana kao što su cvjećarstvo, povrćarstvo, voćarstvo, vrtna dendrologija, vrtna arhitektura itd...*" ... „*... pridonoseći unapređenju i usavršavanju slušača agronomije u svim granama vrtlarstva.*" (Arnold 1938b). Rad mladog Zavoda podupire i Uprava Savske banovine, koja je 1937. Poljoprivredno-šumarskom fakultetu (prije 1929. pod nazivom Gospodarsko-šumarski fakultet) odobrava novčanu potporu za uređenje „hortikulturne ogledne stanice" na fakultetskom dobru u Maksimiru, u svrhu ispitivanja vrtlarskih kultura na području Savske banovine (Arnold 1938b). U tom periodu, u nastavni program Fakulteta uvodi se i novi predmet: „Hortikultura", kojeg je predavao Zdravko Arnold od 1937. do 1943. Ratna zbivanja, kao i prerana smrt Zdravka Arnolda za vrijeme Drugog svjetskog rata, na duži je period odgodila razvoj ovog Zavoda, posebice u području vrtne arhitekture, zbog nedostatka odgovarajućeg kadra. Rad Zdravka Arnolda na Fakultetu nastavlja Elza Polak (jedna od prvih članica Hortikulturnog društva, koja se u njega učlanjuje još kao studentica). Njezinom zaslugom posebice se razvijaju grane ukrasnog bilja i krajobrazne arhitekture, šezdesetih i sedamdesetih godina 20. stoljeća, a osobiti stručni doprinos dala je i grani cvjećarstva (npr. stvaranje nove priznate sorte *Coreopsis verticillata* 'Zagreb' uzgojene na pokušalištu Zavoda za vrtlarstvo na Agronomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu šezdesetih godina 20. stoljeća).

Publiciranje revije „Naš vrt" – stručnog časopisa Hortikulturnog društva u Zagrebu

Početkom 20. stoljeća publicistička djelatnost u području vrtlarstva reflektira se kroz izlaženje časopisa „Uzorni vrtlar" i „Uzorni vrtlar i gospodar". Podnaslov časopisa „Uzorni vrtlar" govori kako je to „*list za napredno vrtlarstvo i sitno živinogojstvo*", a časopis „Uzorni vrtlar i gospodar" je namijenjen za „*sve grane poljoprivrede i kućanstvo*". Urednik časopisa bio je Stjepan Pirnat (jedan od prvih članova Hortikulturnog društva u Zagrebu), a časopisi izlazili kao mjesečnici. Između 1925. i 1928. ove publikacije uglavnom zastupaju teme općeg vrtlarstva i cvjećarstva. U manjem omjeru časopis publicira teme iz područja dendrologije, voćarstva, povrćarstva i drugih poljoprivrednih struka (zaštita bilja, uzgoj „sitnih" domaćih životinja, pčelarstvo i sl.) te posebno skromno zastupa teme vrtne arhitekture („Umjetnost vrtova", „Američki vrtovi", „Park engleski i francuski", „Školskog vrta nacrt", i dr.). Ipak, časopis je promicao ideje o hortikulturi i vrtnoj arhitekturi te najavljivao osnutak „posebnog" hortikulturnog udruženja. Godine 1927. u časopisu je tako objavljen članak „Čemu nam hortikulturno društvo" u kojem se ukazuje na inicijative Vale Vouka za osnivanje društva te pojašnjava razloge njegova osnivanja (Arnold 1927). Prestankom

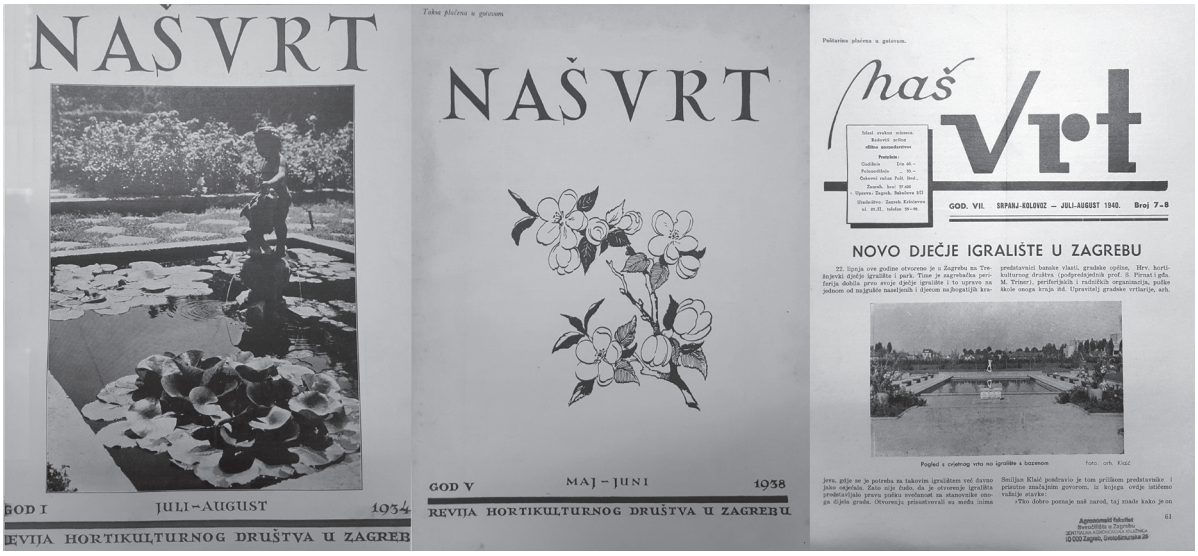

Slika 4. Naslovnice revije „Naš vrt“ iz 1934., 1938. i 1940. godine.

izlaženja časopisa „Uzorni vrtlar“ i „Uzorni vrtlar i gospodar“ te osnutkom Hortikulturnog društva u Zagrebu, započinje i promišljanje o izdavanju novog stručnog časopisa posvećenog svim granama vrtlarstva. Izdavanje stručnih časopisa bio je trend mnogih drugih tadašnjih stručnih udruženja, te dio bogate publicističke djelatnosti Zagreba u prvoj polovici 20. stoljeća. Stoga je osnivanjem vrtlarskog časopisa i Hortikulturno društvo u Zagrebu nastojalo obogatiti svoj rad te doprinijeti razvoju struke.

Izdavanje revije „Naš vrt“, kao glasila Hortikulturnog društva u Zagrebu, započinje 1934., a revija izlazi šest puta godišnje (Sl. 4). Urednik časopisa je Stjepan Pirnat (prof., prije umirovljenja nastavnik poljoprivrede u Križevcima, ravnatelj poljoprivredne škole u Iloku te nastavnik u Učiteljskoj školi u Zagrebu). Časopis „Naš vrt“ prikazuje dosege struke tog vremena, a temeljni fokus i postulat časopisa, koji stoji u njegovom podnaslovu, govori: „revija za kulturu vrta i sveukupno vrtlarstvo“. Odbor Hortikulturnog društva u prvom broju časopisa napominje kako će, između ostalog, donositi članke o *„…vrtu kao dijelu kulturnog života, o ideji i kultu vrta, o socijalnoj, higijenskoj, psihološkoj i estetskoj strani vrta“*. Cilj časopisa je i *„…da podiže smisao za izgradnju vrtova, da propagira ideju vrta i da nastoji podizati hortikulturu u svim njezinim granama…“* te da će *„…donositi članke o uređenju vrta i parkova, o kulturi cvijeća, povrća i voća, u koliko se uzgajaju u vrtu, o kulturi ukrasnog grmlja i drveća.; o životu bilja u vrtu“; „staleškim vijestima iz vrtlarskih krugova…“*. (Anonimus 8, 1934).

Časopis „Naš vrt“ objavljuje mnogobrojne teme u području projektiranja vrtova, vrtne dendrologije i cvjećarstva te druge teme o obilježjima, primjeni i uzgoju biljaka koje su sastavni dio vrtova. Predstavlja strane simpozije i izložbe, inozemne prakse, daje praktične savjete te izvještava o aktivnostima Društva i aktualnostima. Uz brojne stručne teme, prenosi i dosege znanosti u vrtlarstvu poput, primjerice, istraživanja profesora botanike, Richarda Wettsteina (prijevod članka „Die Blumenkultur in Dalmatien“, 1906., iz „Oesterreichische Rundschau“, sv. IX), koji u sklopu geografsko-botaničkih istraživanja južne Europe dolazi do zaključka kako neki dijelovi Dalmacije imaju bolje uvjete za uzgoj cvijeća nego tada cvjećarski razvijena talijanska i francuska rivijera. Časopis prenosi i rezultate znanstvenog rada botaničara Feliera o vezanosti i utjecaju električne rasvjete na razvoj drveća u drvoredima (Anonimus 9, 1934). Za razliku od ranijeg časopisa „Uzorni vrtlar“, teme časopisa „Naš vrt“ su vrtlarska botanika, cvjećarstvo i dendrologija te teme iz područja vrtne arhitekture, iako je u časopisu prisutan i širok krug tema drugih područja poljoprivrede (Tab. 2). Suradnici časopisa

Tablica 4: Pregled statuta i programa srednje Vrtlarske škole u Zagrebu iz 1932. (Revija „Naš vrt, Sv. 7-8, 1934., str. 139).

Opći akti i program	
Trajanje škole	4 godine (osam semestara)
Oblici nastave	Zimski semestar - teorijska nastava (prije i poslijepodne) Ljetni semestar - dva dana teorijska nastava i tri dana praktična nastava
Struktura nastave	Prva godina - nastava osnovnih predmeta i praktična nastava. Druga i treća godina – stručna naobrazba. Četvrta godina – specijalizacija i osposobljavanje za samostalan rad u praksi.
Specijalizacija po smjerovima (4. godina nastave)	a/ povrćarstvo b/ cvjećarstvo c/ dendrologija i rasadnici d/ oblikovanje i izgradnja vrtova
Osnovni i pomoćni predmeti * teorijsku nastavu prate praktični radovi, demonstracije i ekskurzije	Narodni jezik; Strani jezik (njemački, francuski, engleski; neobavezno); Primijenjena matematika; Geometrijsko, prostoručno i perspektivno crtanje; Zemljomjerstvo; Geografija i biljna geografija; Kemija i tloznanstvo; Opća i specijalna botanika za vrtlare; Bolesti bilja i štetočine; Vrtlarsko graditeljstvo i strojarstvo
Glavni stručni predmeti – teorijska nastava * teorijsku nastavu prate praktični radovi, demonstracije i ekskurzije	Povrćarstvo, Cvjećarstvo, Voćarstvo, Dendrologija, Nauka o rasadnicima; Južne kulture; Sjemenarstvo; Vrtna tehnika; Oblikovanje i građenje vrta; Povijest vrtne umjetnosti; Uprava vrtlarskih poduzeća (ind. Dopisivanje, knjigovodstvo, nauka o trgovini)

Tablica 4: Pregled statuta i programa srednje Vrtlarske škole u Zagrebu iz 1932. (Revija „Naš vrt, Sv. 7-8, 1934., str. 139).

Predmeti specijalizacije	Nema podataka
Naslov nakon završene škole	Vrtlarski tehničar – uz specijalizacija određenog smjera (a-d)

posebice se i često osvrću na stanje školovanja i opći status struke vrtlarstva i hortikulture, za što rade analizu školstva u području vrtlarstva u inozemstvu. Tako, primjerice, za potrebe osnivanja vrtlarske škole članovi Hortikulturnog društva Arnold i sur. (1934) rade analizu i objavljuju članak o školstvu u inozemnim vrtlarskim školama (Francuska, Njemačka, Nizozemska i Čehoslovačka Republika). Opisuju programe mnogobrojnih viših, srednjih i nižih škola te visokih učilišta, kao i zanimanja koja se školovanjem postižu. Suradnici u časopisu tada su najistaknutiji predstavnici struka hortikulture i krajobrazne arhitekture te srodnih struka tadašnje države, a suradnici su i inozemni stručnjaci, predstavnici privrede (vrtlari), kao i stručnjaci drugih struka. To su, primjerice, E. Albert (vrtni arhitekt iz Beča), Z. František (inspektor dendrološkog društva iz Praga), D. Pavao (arhitekt iz Zagreba) i B. Karel (vrtni arhitekt iz Zagreba). Kvalitetu rada tadašnjeg Društva na ovome časopisu ilustrira i podatak kako je ondašnje Ministarstvo prosvjete preporučilo časopis „Naš vrt" svim školskim knjižnicama, a Ministarstvo poljoprivrede svim poljoprivrednim ustanovama i poljoprivrednicima. Osim toga, Banska uprava Savske banovine, odjeljenje poljoprivrede i gradsko čelništvo u Zagrebu pretplaćuju časopis za srednje stručne, ali i opće osnovne škole (Anonimus 4, 1935).

Prestanak djelovanja Hortikulturnog društva u Zagrebu

Prijeratna zbivanja na kraju tridesetih godina dvadesetog stoljeća otežavaju rad Društva. Godišnja izvješća o radu Društva objavljena u časopisu „Naš vrt" navode probleme financiranja i izdavanja časopisa kao i otkazivanje inozemnih ekskurzija zbog premalog broja prijavljenih članova. Uslijed općih društveno-političkih i gospodarskih neprilika, prestaje i mijenja se djelovanje mnogih članova Društva dok neki članovi trajno ili privremeno napuštaju Zagreb. U takvim prilikama, Hortikulturno društvo u Zagrebu 1940. mijenja naziv u Hrvatsko hortikulturno društvo te se opisuje kao „društvo za unaprjeđenje narodnog vrtlarstva u banovini Hrvatskoj". Predsjednikom Društva postaje Janko Jellachich a potpredsjednici Stjepan Pirnat i Marija Triner. Časopis „Naš vrt" mijenja format izlaženja 1939. godine te izlazi do 1941. kada prestaje njegovo publiciranje. Hrvatsko hortikulturno društvo tada, u zajednici sa „Savezom hrvatskih vinogradara i voćara", izdaje zajedničku reviju „Voćnjak, vrt i vinograd" sve do 1945. godine.

Nakon Drugog svjetskog rata, na temelju časopisa „Naš vrt", kratkotrajno izlazi časopis „Vrtlarstvo" (1950. i 1951.) te 1954. počinje izlaziti časopis „Hortikultura", glasilo tada novoosnovanog „Hortikulturnog udruženja NR Hrvatske", kao slijednika „Hortikulturnog društva u Zagrebu" iz 1930-ih. Iako je Društvo nanovo oformljeno te je u početku rada imalo sličan djelokrug aktivnosti kao i prijašnje, ono više nije djelovalo u istome sastavu. Naime, vodeće ličnosti Društva iz 1932. životne i/ili druge profesionalne zadaće usmjeruju na druge zadatke. Tako, primjerice, za vrijeme rata iz Hrvatske trajno odlazi Ciril Jeglič (u Sloveniju) i Smiljan Klaić (u Sarajevo), dok ratne prilike Vale Vouka prisiljavaju na prijevremenu mirovinu. Iako

se nakon rata ponovo profesionalno aktivirao, svoj aktivan angažman nije ostvarivao unutar novoosnovanog Hortikulturnog društva. Zdravko Arnold je podlegao teškoj bolesti 1943. godine, što je na duži niz godina zaustavilo razvoj pojedinih grana vrtlarstva, osobito na Agronomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Svoj aktivan angažman u „Hortikulturnom udruženju NR Hrvatske" ipak su nastavili neki prijašnji članovi društva, poput Elze Polak i Pavla Ungara (koji su se nakon ratnih zbivanja vratili u Zagreb) te Zvonimira Kania.

Zaključak

U kratkom, ali intenzivnom periodu između 1932. i početka Drugog svjetskog rata, Hortikulturno društvo u Zagrebu dalo je izrazito veliki i snažan doprinos razvoju svih grana vrtlarstva koje su se u promatranom periodu razvile kao specijalizirane grane ili sasvim samostalne struke. Iako je Društvo deklarativno posvećeno svim granama vrtlarstva odnosno hortikulture, u prvom je redu svojim radom bilo posvećeno razvijanju područja cvjećarstva i ukrasnog bilja te vrtnoj arhitekturi, a manje granama koje su se u to vrijeme smatrale razvijenijima, poput povrćarstva i voćarstva. Nastojanja Društva posebice su bila usmjerena u dva pravca: a/ poboljšanje, razvijanje i organizacija obrazovanja (amaterski i stručni tečajevi, program srednje vrtlarske škole te aktivnosti na tadašnjem Gospodarsko-šumarskom fakultetu u Zagrebu) te b/ poboljšanje stanja struke na općem profesionalnom i društveno-kulturnom nivou (promoviranje struke u javnosti, ugrađivanje struke u zakonodavni sistem, poticanje opće svijesti o kulturi uređenja otvorenih prostora, razvijanje svijesti o gospodarskoj važnosti i poticanju vlastite proizvodnje ukrasnog bilja i cvijeća, organizacija aktivnosti koje promiču znanja navedenih područja). Hortikulturno društvo u Zagrebu osnovali su stručnjaci, pripadnici različitih struka te stupnjeva i područja obrazovanja, koji su na raznolike načine doprinosili struci. Među njima, često se u dostupnim zapisima spominju sljedeća imena kojima su navedena zvanja, profesije i/ili radna mjesta u vrijeme osnutka Hrvatskog hortikulturnog društva u Zagrebu: Stjepan Pirnat (u mirovini, urednik časopisa „Naš vrt"), Elza Polak (vrtlarski inženjer, profesor u Vrtlarskoj školi u Božjakovini), Pavao Ungar (vrtni arhitekt, vlasnik vrtlarstva i biroa za vrtnu arhitekturu u Zagrebu), Greta Chadraba (tehnički asistent Botaničko-fiziološkog zavoda Sveučilišta u Zagrebu), Janko Jellachich (Dr., veliki župan u mirovini, vlasnik vrtlarije), Zora Klas (Dr., asistent Botaničko-fiziološkog zavoda Sveučilišta u Zagrebu), Marija Triner (vlasnica vrtlarstva u Zagrebu). Ipak, najveći doprinos djelovanju Društva, prema dostupnim i do sada proučenim podacima, imali su: Vale Vouk (prof. dr., upravnik Botaničkog zavoda i Botaničkog vrta Sveučilišta u Zagrebu), Zdravko Arnold (Dr. ing., kustos Botaničkog vrta Sveučilišta u Zagrebu, kasnije profesor na Gospodarsko-šumarskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu) te Ciril Jeglič (ing., upravitelj gradskog vrtlarstva u Zagrebu, profesor i voditelj Vrtlarske škole u Božjakovini). Na temelju rada Hortikulturnog društva u Zagrebu iz 1932. godine, u drugoj polovici 20. stoljeća razvijaju se sve struke zastupljene radom ovoga Društva, kao i novo strukovno udruženje.

Literatura

Anonimus 1 (1932): Nastojanja oko podizanja vrtlarske srednje škole u Zagrebu, dopis Gradskom načelstvu u Zagrebu, br. 41-1932. Naš vrt 1(7-8): 139-142.

Anonimus 2 (1934a): Hortikulturno društvo u Zagrebu. Naš vrt 1(1-2): 44.

Anonimus 3 (1934b): Nastojanje oko podizanja vrtlarske srednje škole u Zagrebu. Naš vrt 1(7-8): 139-144.

Anonimus 4 (1935): Glavna skupština hortikulturnog društva za god. 1934. Naš vrt 2(5-6): 93.

Anonimus 5 (1936): Glavna godišnja skupština Hortikulturnog društva-izvještaj. Naš vrt 3(5-6): 141-143.

Anonimus 6 (1935): Uz pedesetogodišnjicu prof. V. Vouka. Naš vrt 3(1-2): 2.

Anonimus 7 (1935): Završetak zimskog vrtlarskog stručnog tečaja. Naš vrt 2(12): 63.

Anonimus 8 (1934): Što hoćemo. Naš vrt 1(1-2): 1.

Anonimus 9 (1934): Električna rasvjeta i rastenje drveća u drvoredima. Naš vrt 1(1-2): 34.

Arnold, Z. (1927): Čemu nam Hortikulturno društvo? Uzorni vrtlar 3(27): 1.

Arnold, Z. (1934a): Izvještaj tajnika o radu Društva u godini 1932. Naš vrt 1(1-2): 42.

Arnold, Z. (1934b): Internacionalna vrtlarska izložba u Milanu. Naš vrt 1(1-2): 28.

Arnold, Z. (1935): Naučna ekskurzija Hortikulturnog društva u Beč. Naš vrt 2(7-8): 115-18.

Arnold, Z. (1938a): Na kongresu vrtnih arhitekata u Parizu. Naš vrt 5(3-4): 55-57.

Arnold, Z. (1938b): Zavod za vrtlarstvo na Poljoprivredno šumarskom fakultetu u Zagrebu. Naš vrt V(5-6): 129-130.

Arnold, Z. (1940): Novo dječje igralište u Zagrebu. Naš vrt 7(7-8): 61-63.

Arnold, Z., Jeglič, C., Chadraba, G. (1934): Vrtlarsko školstvo u inozemstvu. Naš vrt 1(7-8): 135-139.

Buturac, J. (1981): Božjakovina – Brckovljani 1209 – 1980. Hrvatsko književno društvo Sv. Ćirila i Metoda, Zagreb – Samobor: 117-121.

Drenkovski (1988): Pavao Ungar – predstavnik prve generacije osnivača Jugoslovenske vrtne arhitekture. Hortus 4(7-8): 33-35.

Helman, T. (1994): Doprinos gradskog vrtlara Josipa Peklara vrtnome i parkovnom oblikovanju Zagreba 1878 -1895. Prostor 2(1-2): 115-134.

Jeglič, C. (1934b): Glavna skupština Hortikulturnog društva za godinu 1933. - izvještaj. Naš vrt 1(3-4): 82-87.

Jeglič, C. (1957): Za bolju hortikulturnu orijentaciju. Hortikultura 3(1): 1-5.

Jellachich, J. (1934): Odnošaj vrtlarstva prema drugim granama privrede i njegov položaj u našem pravu. Naš vrt 1(5-6): 109-112.

Kampuš, I., Karaman, I. (1987): Tisućljetni Zagreb-od davnih naselja do suvremenog velegrada. Školska knjiga, Zagreb.

Knežević, S. (1996): Zagrebačka Zelena potkova. Školska knjiga, Zagreb.

Knežević, S. (2003): Zagreb u središtu, Barbat, Zagreb.

Mlinarić, I. (2000): Život i djelo dr. sc. Zdravka Arnolda. Agronomski glasnik 3-4: 167-190.

Nestl, S. (1931): Vrtlarsko – voćarski tečaj u Zagrebu. Uzorni vrtlar i gospodar 9(3).

Ogrizek, A. (1960): Spomenica povodom 40-godišnjice Poljoprivrednog fakulteta, 1919-20 – 1959-60. Poljoprivredni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Orbis, Zagreb.

Pirnat, S. (1935): Hortikultura na Poljoprivrednom fakultetu Univeriteta u Zagrebu. Naš vrt 2(7-8): 125-126.

Šišić, B. (1980): 70. Obljetnica prof. dr. Elze Polak. Hortikultura 47(4): 28-31.

Vouk (1934a): O potrebi osnutka vrtlarskih škola - govor na Glavnoj skupštini Hortikulturnog društva. Naš vrt 1(1-2): 40-41.

Vouk, V. (1934b): Dajte nam vrtlarske škole. Naš vrt 1(7-8): 131-132.

Vouk, V. (1934d): Kakove škole trebamo. Naš vrt 1(7-8): 133-134.

Vouk, V. (1935): Glavna skupština Hortikulturnog društva-govor predsjednika. Naš vrt 2(1-2): 60-62.